

A TUDÁS SZEREPE A VIDÉKFEJLESZTÉSBEN

Hunyadi Zsuzsanna

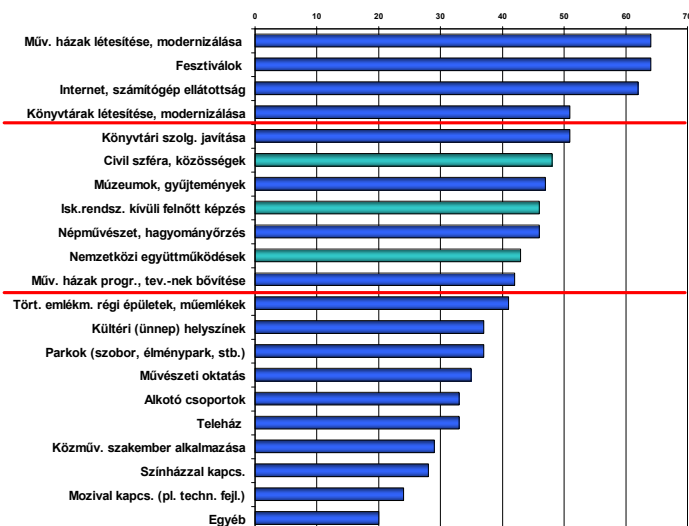
Egy olyan vizsgálatról szeretnék előzetes adatokat bemutatni, amelyek nagyon frissek. Maga a vizsgálat 2006 november-decemberében készült, és most kezdtük el a feldolgozását, de talán már van annyi érdekes benne, amit megoszthatnék önökkel, annál is inkább, mert gondolom Önök közül többen adatszolgáltatóként is közreműködtek benne.

Az előadás címe: *Kistérségek 2007-2013 periódusra vonatkozó fejlesztési tervei*. Maga a vizsgálat a fejlesztési igények megismerésére, összegyűjtésére irányult. A 2007-2013 periódust két kisebb szakaszra osztottuk fel: egy rövid távúra, a 2007-2008-asra, illetve egy középtávú, 2009-2013 közötti fejlesztési időszakra. A fejlesztési igényeket kistérségi szinteken gyűjtöttük össze. 168 kistérséget kerestünk fel, amiből mindenki nem adott, nem szolgáltatott adatot, de körülbelül 110 kistérségből kaphattunk értékelhető adatokat. Maga a vizsgálat kistérségi megbízottak, kistérségi menedzsersek segítségével történt. A fejlesztési igényeket körülbelül 25-30 területre vonatkozóan gyűjtötték össze, ezeket típusokba kellett sorolni, kategorizálni kellett ahhoz, hogy valamilyen statisztikai adatokat tudjunk szolgáltatni belőlük. Ez a besorolási kényszer nyilván valamennyire leegyszerűsíti az információk tartalmát. A konferencia, a nap témája a tudás, kreativitás és a fejlesztés. Ezért ebből a 25-30 területről leginkább az ehhez kapcsolható területeket próbáltam kiemelni. Azokat tehát, amelyek a tudás gyarapítását szolgálják, a képességek és a technológia szintjén egyaránt. Erre az előadásra készülve, a fő kérdésként azt fogalmaztam meg, hogy vajon milyen arányban találunk a fejlesztési igények között a fizikai, illetve a szellemi infrastruktúrára vonatkozó igényeket.

Az információs és a tudástársadalom mellett a másik fő dimenzió, amit a fenntarthatóság miatt emelnék ki, a közösségek erősítése, a felelős állampolgári magatartás, a részvételi demokrácia, a civil társadalom építésére irányuló igények jelenléte.

Az első ábrán a 2007-2008-ra vonatkozó terveket ábrázoltam.

1. ábra 2007-2008 tervek

Az első ábrán a 2007-2008-ra vonatkozó terveket ábrázoltam. Mik a leggyakrabban megjelenő fejlesztési igények? Művelődési házak, közösségi házak építése, felújítása modernizálása. Ilyenfajta tervek a kistérségek több mint 60%-ában előfordulnak, a következő egy-két évre vonatkozóan.

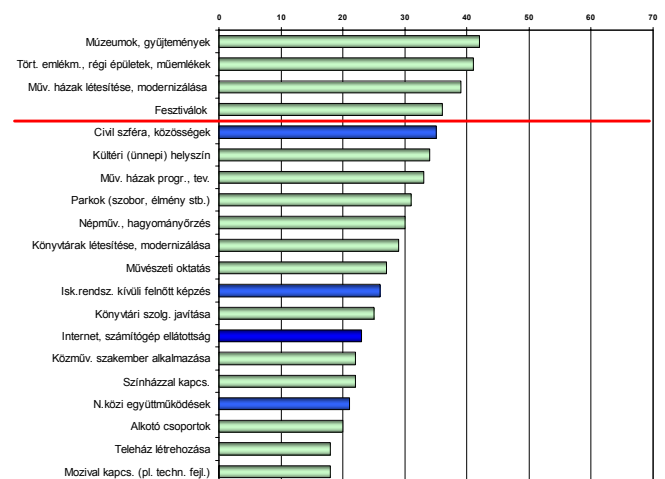
A következő hasonló arányban előforduló fejlesztési igény, a fesztiválok ügye. Tudjuk, a fesztiválok korszakát éljük, úgy látszik még mindig kielégítetlen a fesztiválok iránti igény.

A harmadik leggyakoribb említés pedig az internet és számítógép ellátottság fejlesztése. Ezek az adatok már a tudástársadalommal, az információs társadalommal kapcsolatosak, illetve az ehhez szükséges technológiai feltételekre vonatkoznak.

A következő nagyobb csoport – tíz százalékkal kisebb, 50% körüli arányokkal – a következő vastag vonalig jelentkező fejlesztési igények csoportja. Ezek között kétkel jeleztem azokat, melyek a tudástársadalomhoz kapcsolhatók, illetve a civil szféra fejlesztésére vonatkoznak. Ebben a második mezőnyben elég jelentős aránnyal van jelen a civil szféra, a közösségek fejlesztése iránti igény, illetve az iskolarendszeren kívüli felnőttoktatás, felnőttképzés, valamint ide került még a népművészet és a hagyományörzés is még elég magas aránnyal. Nemzetközi együttműködésekre vonatkozó igényeket, fejlesztési célokat a kistérségek több mint 40 %-a fogalmazott meg. Délelőtt többször elhangzott a toleranciának, az idegenek befogadásának, megértésének fontossága, és mivel mindezeket a nemzetközi együttműködések erősítik, ezért emelem ki ezt a fejlesztési igényt is.

A következő (2. számú) ábra a 2009 és a 2013 közötti időszakra vonatkozó terveket mutatja.

2. ábra 2009-2013 tervek

Egyrészt ránézésre rögtön látszik, hogy sokkal kevesebb kistérségnek van erre a periódusra fejlesztési elképzelése, terve. A legmagasabb arányban, a kistérségek mintegy 40%-ában előforduló igények, a 2009-2013 közötti periódusban már szinte csak fizikai infrastruktúrára vonatkoznak. A leggyakoribb említések: múzeumok, gyűjtemények fejlesztése, történelmi emlékművek, régi épületek felújítása, és jelen van továbbra is a művelődési házak modernizálása, felújítása. A tudástársadalomhoz kapcsolható fejlesztési igények eléggé lecsúsznak: a felnőttképzésre és az Internet, szá-

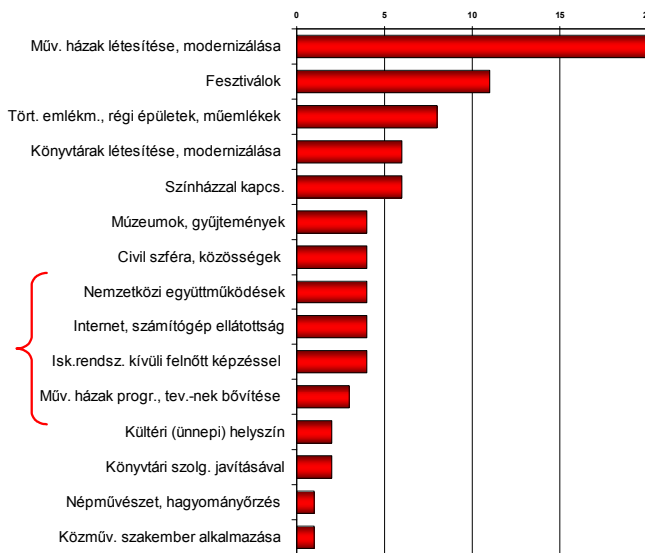
mítógép ellátottságra vonatkozó igények már csak 20-25%-ban jelennek meg, nem beszélve a nemzetközi együttműködésekről, amire még kevesebb helyen van igény. A civilszféra, a közösségek fejlesztése iránti igény az, ami elég jól tartja relatív helyét.

Az eddig látottak arra vonatkoztak, hogy egyáltalán milyen fajta fejlesztési tervekben gondolkodnak a kistérségek. Hogyha ezeket az eredményeket össze akarjuk foglalni, azt mondhatjuk, hogy a rövid távú tervekben sokkal több minden lett megfogalmazva, mint a hosszabb távúakban, hogy sok helyen hiányzik a középtávon való gondolkodás; nemhogy a tervezés, de még az álmodozás szintjén is. Mindazonáltal, összességében viszonylag kedvező a hardver-szoftver, azaz a fizikai és a szellemi befektetések vagy fejlesztések iránti igény aránya. És bár továbbra is erős a népművészet és a hagyományok őrzésének fejlesztési vágya, e mellé a skanzen típusú fejlesztés mellé főzárkózóban van a modern tudásfejlesztő tevékenységre, valamint a demokrácia fejlesztésére vonatkozó igény, legalábbis a következő két évre vonatkozóan.

A 2009-2013 periódust vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy csökkent a modernizációra, tudásra, demokráciára alapuló fejlesztés, és szinte csak a fizikai infrastruktúrára, fejlesztésére vannak elképzelések. Ami persze fontos, hiszen délelőtt itt többször is elhangzott a kreatív város, a kulturális gazdaság, a turisztika, az idegenforgalom, mint fejlesztendő területek, melyeknek része az épített örökség megóvása, felújítása.

A következő ábrákkal azt mutatnám be, hogy ezen elképzelések közül, melyek kapnak prioritást. Magában a kérdőívben ugyanis azt is megkérdeztük, hogy mit tekintenek a három legfontosabb fejlesztésnek. Vajon milyen típusú fejlesztések kerültek az első helyre, illetve az első három hely bármelyikére?

3. ábra 2007-2008 prioritásai, első hely

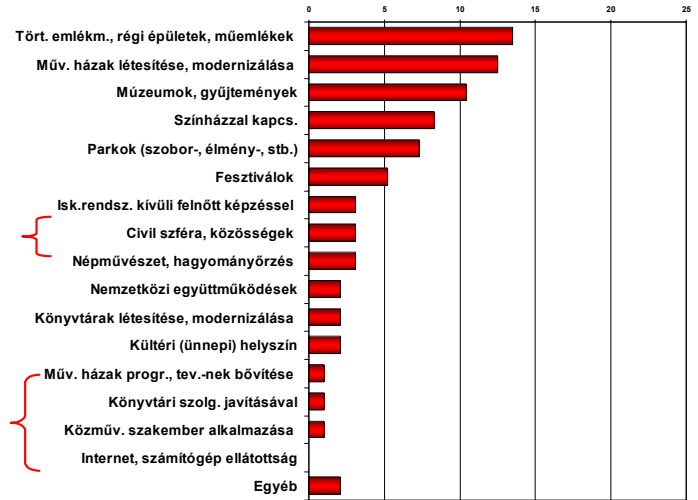

2007-2008 prioritásai közül (3. sz. ábra) az első helyre már csak fizikai infrastruktúra került, az összekapcsoló jellel, mutatom a szellemi infrastruktúrába való befektetést, illetve fejlesztési igényeket, melyek már csak néhány százalékosak; négy-öt, sőt még az öt százalékot sem éri el, szemben a művelődési házak modernizálására, építésére vonatkozó 20%-os igényszinttel.

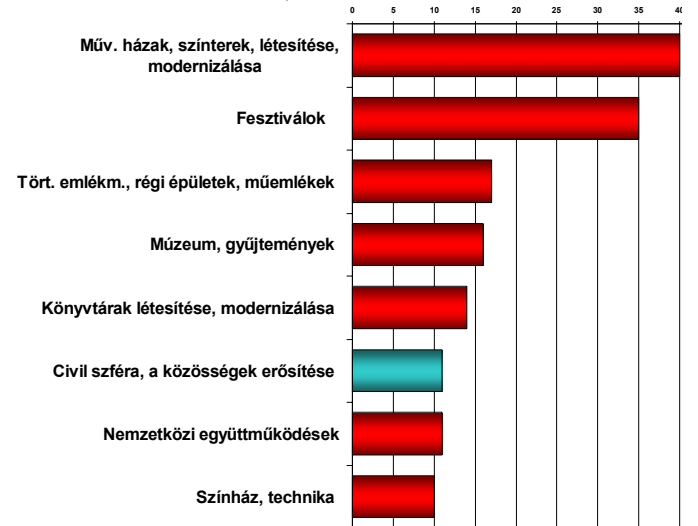
2009-2013-ra, túl azon, hogy (a negyedik ábrán) ismét látjuk, hogy lényegesen kevesebb fejlesztési prioritás van megfogalmazva, ugyanez a tendencia érvényes, ha lehet még alacsonyabb szinten. Ismét győztes a fizikai infrastruktúra fejlesztése: művelődési házak, történelmi emlékművek, múzeumok, gyűjtemények fejlesztése

(10-15%). Erre az időszakra vonatkozóan az összes, a tudáshoz köthető, első helyen, legfontosabbként megfogalmazott fejlesztési igény a kistérségek csak néhány százalékában van jelen.

4. ábra 2009-2013 prioritásai, első hely

5. ábra 2007-2008 prioritásai (első három hely bármelyikén, 10% feletti említések)

6. ábra 2009-2013 prioritásai (első három hely bármelyikén, 10% feletti említések)

TUDÁS – KREATIVITÁS – FEJLESZTÉS

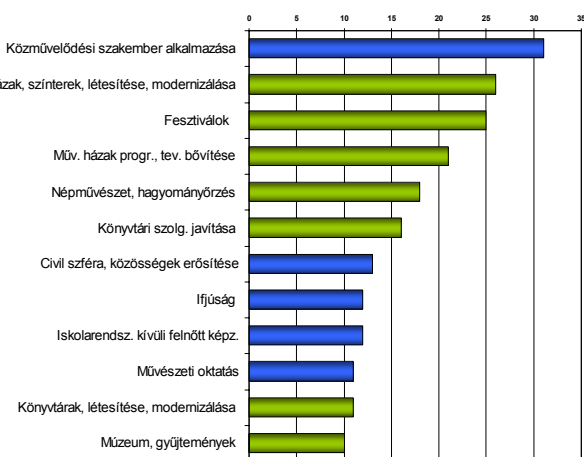
Az első három legfontosabb fejlesztést vizsgálva (5-6. ábrák) is az előzőekhez hasonló tendenciákat figyelhetünk meg.

Milyen fejlesztési trendeket tudunk megállapítani a prioritásokban a két időszak között? Mind a két időszakban, rövid és középtávon is azt láttuk, hogy a fizikai infrastruktúra – különösen a művelődési házak – fejlesztésén van a fő hangsúly. Sokkal kevesebb kistérségben fogalmazódott meg igény a tudás fejlesztésére, az emberbe való beruházásba. A két időszak fejlesztési terveiben növekvő trendet a történelmi emlékművek, régi épületek, műemlékek fejlesztési igénye mutat, ezek 17-ről 26%-ra növekednek a két időszak között. Hasonló a helyzet, bár kisebb növekedéssel, a parkok (élményparkok, szoborparkok, állatkertek, meseparkok), valamint a színházak (főleg technikai berendezéseik) fejlesztési igényében is. Az előbbiekről iránti igény 14 %-ról 19 %-ra, az utóbbiak iránti 10%-ról 14%-ra nő középtávon.

Csökkenő tendenciát egyrészt a fesztiválok mutatnak, másrészt elég erős a civil szférába, a közösségekbe, valamint az Internetbe és a számítógépes fejlesztésekbe való beruházási igény csökkenése is. Az Internet illetve a számítógépes fejlesztések iránti igény csökkenésének oka lehet az, hogy azt gondolják, hogy 2009-2013-ra már elég fejlett és széles körben elterjedt lesz a modern technológia, de azt gondolom, hogy ez nem helyes gondolkodásmód, hiszen pont ez az a terület, ami állandó fejlesztésre és modernizálásra szorul.

A vizsgálat kapcsán érdeklődtünk az iránt is, hogy vajon mit gondolnak a szakemberek, hogy milyen közművelődési normatívát lenne jó, ha kapna ez a terület. A közművelődési szakemberek alkalmazásához való hozzájárulást választották a legtöbben (7. sz. ábra), valamint a művelődési házak felújítását. És ismét kézzel jelöltem a tudáshoz köthető említéseket; a civilszféra fejlesztését, az iskolarendszeren kívüli felnőttképzést, vagy a művészeti oktatást, melyeket már jóval kevesebben említettek.

7. ábra Mire kellene közművelődési normatíva?

Összefoglalóul néhány kérdést szedtem össze, melyeket talán érdemes mindig újra és újra átgondolni.

Vajon a régi megszokott prioritások újragondolása megtörtént-e?

Milyen együttműködések alakultak ki, illetve alakíthatók ki a közművelődés és az idegenforgalom, a közművelődés és a civil, a közművelődés és az önkormányzatok, valamint a közművelődés és a területfejlesztés között? (Ezeket a felsorolásokat Pónyi László idézi egyik művében.) Vagy ugyanehhez a téma-

körhöz kapcsolódik Török Józsefnek egyik megállapítása vagy inkább kérdése, hogy vajon a közművelődési tevékenységet mennyiben befolyásolja a népművelők, a kulturális menedzser-ek egyéni érdeklődése, magánhobbija?

Érdemes azon is elgondolkodni, hogy vajon a hagyományörzés fontossága mellett kap-e megfelelő szerepet és hangsúlyt a modernizáció, az innováció, a tudásba való befektetés igénye? Láttuk, hogy kevesebb hosszabb távú tervre irányuló válasz érkezett. Mit kellene tenni azért, hogy megfelelő közművelődési koncepciók, stratégiák megszülessenek? Mi kell ezeknek az elkészítéséhez? Kinek kell ezeket elkészíteni, és vajon mitől függ, hogy hol készültek el ilyenek, illetve hol nem? A közművelődési koncepciónak mennyire része „a helyi tudás, a helyi értékek felismerése, a helyi energiák megmozgatása”, hogy másik kollégám, Péterfi Ferenc szavait említsem. És egyáltalán, mik azok a tevékenységek, amik talán pénzszerűen is elvégezhetők, éppen a lakosság tudásának és tenni akarásának a megmozgatásával, aktivizálásával? Az adatok azért, arra mutatnak, hogy valamilyen kedvező folyamatok már beindultak, de azt gondolom, hogy folyamatosan újra és újra fel kell tenni azt a kérdést, hogy vajon a fizikai és a szellemi infrastruktúra fejlesztése milyen arányban kell álljon egymással, mikor melyikre, mennyire, milyen mértékben van szükség? Hiszen valójában mit ér a hardver a szoftver nélkül?

És akkor most Borbáth Erikának átadnám a szót, hogy neki milyen tapasztalatai vannak erről.

Borbáth Erika:

Köszönöm szépen Hunyadi Zsuzsának az elemzést.

A Magyar Művelődési Intézet (MMI) tevékenységrendszerében jelentős szerepet foglal el a regionális és a kistérségi feladatellátás, aminek nyilván az a célja, hogy a településeken élők közösségi művelődési esélyei javuljanak. Nem titkolt célunk, hogy elősegítsük a feladatok ellátására fordítható források növekedését.

2007-ben kiemelt feladatunk, hogy minden régióban elkészüljön egy kistérségi kulturális fejlesztési terv. Munkamódszerünket jellemzi, hogy nem egy minden korábbi fejlesztési tervtől független kulturális koncepciót kell készíteni, hanem egy olyan komplex tervet, amelynek alapja a már elkészült és megvalósulásra váró cselekvéssor, amely csak részben vagy egyáltalán nem tartalmazza az emberi erőforrás fejlesztésének programját, illetve nem számol a helyi közösségek szervező erejével és elkötelezettségével. Tehát azt szeretnénk megfogalmazni, hogy a konkrét célok miként valósulhatnak meg a helyi tudás fejlesztésével.

Azért is indítottuk újtárra ezt a munkát, mert igazolni szeretnénk, hogy a tervezési folyamatnak nem csupán egy-egy szelét kell ismernünk, hanem a lehető legteljesebb komplexitásban. Emellett szeretnénk egy kicsit azzal a tendenciával is szembeszállni, hogy vannak kiváló pályázatíró, tervező szakemberek manapság az országban, akik gyakorlatilag egy gombnyomással elkészítenek különböző sablonok alapján rendkívül jó terveket. Még lehet, hogy nyer is a pályázat. Azonban, hogy a megvalósításban milyen hiányosságok és milyen nehézségek fordulnak elő, milyen kompetencia hiányok jelentkeznek, ezt a kockázati tényezőt gyakorlatilag soha nem kalkulálják be. Tehát mi feladatunknak tartjuk, hogy erre odafigyeljünk, és ennek során megtanítsuk a kollégákat arra, hogy hogyan kell ilyen terveket elkészíteni. Hogy milyen szakembereket, és a

szakembereket a tervezés mely stádiumában kell bevonni, és hogyan lehet a más szakterületeken megfogalmazott célkitűzésekhez gyakorlatilag azt az emberi erőforrás fejlesztési tervet elkészíteni, ami nélkül a feladatok nem is valósulnak meg.

Egy közvetlenebb célmeghatározás – ami ezt a munkát elindította – nem más, mint hogy a többcélú kistérségi társulásokban a közművelődési feladatellátásra fordítható források bővüljenek. Azt gondolom, hogy a megfogalmazásra került szempontok, igazolják törekvéseinket. Ugyanis nagyon jól le kell írni azokat a feladatokat, amikre egy kistérség szerveződhet a közösségi közművelődési feladatellátásban úgy, hogy a települési identitást és a helyben élők érdekeit ne sértse. Sokkal inkább a települési munkához adjon kiegészítést és lehetőséget. Akkor, amikor Hunyadi Zsuzsával tegnapelőtt este nézegettük először ezeket az ábrákat, akkor nekem eszembe jutott olyan konkrét élményem, amit az elmúlt héten egy észak-magyarországi kistérségben szereztem, ahol arról beszélgettünk helyben élőkkel, akikkel már hosszabb ideje nagyon jó szakmai, emberi kapcsolatunk alakult ki, hogy igazából el kellene készíteni egy turisztikai tervet. És akkor összeálltunk, és elkezdtük, hogy mik legyenek ebben a turisztikai tervben. Egyáltalán mi a célja ennek a tervnek? És pontosan azok a tapasztalatok, amikkel én a gyakorlatban szembesültem, tükröződnek az előbbi adatgyűjtés feldolgozásában is. Elsősorban arról beszélünk – és természetesen

sztereotípiák megfogalmazásával –, hogy az épületrendszer fejlesztése, az utak, a szálláshelyek kialakítása stb. mindig prioritást élvez. Az utolsó kérdésem arra irányult, hogy tényleg ez a célja az egész fejlesztésnek? Ez a célja annak, hogy a helyi értékeket szeretnénk felmutatni, és a helyi értékeket szeretnénk kihasználni? És úgy szeretnénk mindezt megtenni, hogy más is lássa ezeket? És nincsen benne semmi olyan érv- és szempontrendszer, ami a helyben élőkre vonatkozik? És akkor természetesen, hogy azon nyomban a fejükre csaptak, igen, hát ez az elsődleges cél, hogy a helyben élők érdekében, a helyi értékek felmutatásával lehessen valami olyan környezetet kialakítani és olyan fejlesztéseket megvalósítani, amelyeknek természetesen része lesz majd a mederrendezés, része lesz majd a műemlék épületek felújítása, része lesz majd a szálláshelyek és étkezési lehetőségek biztosítása. De ez csak akkor állhat igazából össze egy egységes egészé, hogyha meg tudjuk fogalmazni, hogy ott, nekünk, a helyben élőknek, mire van szükségünk.

Munkatársaimmal együttműködve kívánjuk ezt a szemléletet mind általánosabbá tenni. Ennek érdekében indítunk képzéseket, képzési programot szervezünk a szakember kollegáink számára.

Ebben a munkában az intézet két szervezeti egysége, a Kutatási Igazgatóság és a Regionális Programok Főosztályának talán mondhatom, hogy minden munkatársa részt vett.

